

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سرشناسه:	باباجانی، جعفر، ۱۳۲۶ -
عنوان و نام پدید آور:	حسابداری و حسابرسی بخش عمومی / مؤلف جعفر باباجانی؛ زیر نظر دانشگاه علامه طباطبائی، معاونت پژوهشی
مشخصات نشر:	تهران: دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری:	۵۸۵ ص.
فروست:	انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی؛ ۴۲۶/۳.
شابک:	۸-۲۶۵-۲۱۷-۹۶۴-۹۷۸-۳۳۰۰۰ تومان
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
موضوع:	حسابداری -- راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع:	Accounting -- Study and Teaching (Higher)
موضوع:	حسابداری -- آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی)
موضوع:	Accounting -- Examinations, Questions, etc (Higher)
موضوع:	مالیه عمومی -- حسابرسی -- راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع:	Finance, Public -- Auditing -- Study and Teaching (Higher)
موضوع:	مالیه عمومی -- حسابداری -- آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی)
موضوع:	Finance, Public -- Accounting-- Examinations, Questions, etc. (Higher)
شناسه افزوده:	دانشگاه علامه طباطبائی.
رده‌بندی کنگره:	۲ ۱۴۰۲ ب ۲ ف / HF۵۶۵۵
رده بندی دیویی:	۶۵۷/۰۴۶
شماره کتابشناسی ملی	۴۷۹۳۱۴۸

حسابداری و حسابرسی بخش عمومی

مؤلف:

دکتر جعفر باباجانی

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی

چاپ سوم

حسابداری و حسابرسی

بخش عمومی

مؤلف:

دکتر جعفر باباجانی

زیر نظر معاونت پژوهشی دانشگاه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۱۷-۲۶۵-۸

طراح جلد: رسول خسروبیگی صفحه‌آرا: مریم زندی ناظر فنی: عبدالرضا گودرزی

مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی؛ صندوق پستی: ۱۵۸۱۵/۳۴۸۷

فروشگاه آنلاین انتشارات book.atu.ac.ir

سایت مرکز چاپ و انتشارات press.atu.ac.ir

سایت فروشگاه الکترونیکی <https://mybooket.com/atu>

آدرس فروشگاه مرکزی: تهران انتهای بلوار دهکده المپیک، دانشگاه علامه طباطبائی

نیش درب ورودی میدان ورزش تلفن: ۴۸۳۹۲۶۵۹ همراه: ۰۹۹۰۲۴۹۹۹۸۵

چاپ سوم ۱۴۰۲ شمارگان: ۷۰۰ قیمت: ۳۳۰۰۰۰ تومان

تقدیم به همه کسانی که حق دانستن حقایق درباره تحصیل، مصرف و بکارگیری منابع عمومی را برای عموم مردم در جایگاه صاحبان حق، به رسمیت می‌شناسند. به همه آنهایی که بر این باورند که منابع عمومی را از پدرانیشان به ارث نبرده‌اند بلکه از فرزندانشان به امانت گرفته و باید در قبال مصرف و بکارگیری کارآمد، اثربخش همراه با صرفه اقتصادی این منابع، پاسخگو باشند.

تقدیم به

- همسر و فرزندانم که همیشه همراهم بوده‌اند
- مادرم که خاطره‌اش همیشه با من است
- دایی بزرگوارم که به من درس زندگی را آموخت

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱
فصل هشتم - حساب مستقل درآمد اختصاصی	۵
مأموریت حساب مستقل اختصاصی	۵
منابع مالی و ویژگی های حساب مستقل درآمد اختصاصی	۶
مقررات حاکم بر مصرف درآمدهای اختصاصی	۹
مبنای حسابداری	۱۶
حسابداری و کنترل بودجه ای	۱۶
تنظیم بودجه متغیر	۱۷
تخصیص اعتبار	۱۹
حسابداری حساب مستقل درآمد اختصاصی	۲۱
تنظیم ترازمانده حساب های حساب مستقل اختصاصی	۲۶
تعدیل و بستن حساب های موقت	۲۸
الف - نحوه محاسبه مانده وجوه مصرف نشده	۲۸
ب - انتقال مانده اقلام غیر قطعی به حساب سنواتی	۳۱
ج - تعیین وضعیت مانده درآمدهای اختصاصی وصول نشده	۳۲
بستن حساب های موقت	۳۷
بستن و افتتاح حساب های دائمی بودجه ای و مالی	۴۰
مسئله نمونه	۴۱
خلاصه مطالب فصل هشتم	۵۵
تمرین	۵۶
مسائل	۶۰

بخش چهارم - حسابداری عملیات سرمایه‌ای و گزارشگری مالی واحد گزارشگر

۸۰	مقدمه
۸۳	فصل نهم - حساب مستقل اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای
۸۳	مقدمه
۸۴	ضرورت و اهمیت حساب مستقل
۸۶	هدف و مأموریت حساب مستقل
۸۸	رویکرد اندازه‌گیری و مبنای حسابداری
۹۰	طبقه‌بندی اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای
۹۲	طرح تملک دارایی‌های سرمایه‌ای
۹۳	الف - "طرح عمرانی انتفاعی"
۹۳	ب - "طرح عمرانی غیرانتفاعی"
۹۳	مبادله موافقتنامه :
۹۵	مراحل اجرای طرح یا پروژه
۱۰۰	عملیات حسابداری مراحل اجرای طرح یا پروژه عمرانی
۱۰۲	حمایت مالی از پیمانکار
۱۰۴	نحوه اخذ تضمین و انواع آن
۱۰۷	نگهداری حساب وجوه سپرده (وجه‌الضمان)
۱۱۱	دوره مالی طرح یا پروژه
۱۱۳	نحوه تأمین منابع مالی
۱۱۴	ثبت فعالیت‌های مالی و بودجه‌ای
۱۳۳	تعدیلات
۱۳۶	بستن حساب‌های موقت
۱۳۸	تنظیم صورت‌های مالی حساب مستقل
۱۳۸	ترازنامه
۱۴۶	مسئله نمونه
۱۵۲	حل مسئله نمونه
۱۶۹	بستن حساب‌های موقت
۱۷۱	تنظیم صورت‌های مالی

۱۷۴	 بستن حساب‌های دائمی
۱۷۵	 تأمین مخارج سرمایه‌ای از محل درآمدهای اختصاصی
۱۷۸	 خلاصه مطالب فصل نهم
۱۷۹	 مسائل
۲۰۳	 فصل دهم - حسابداری و گزارشگری مالی واحد گزارشگر
۲۰۳	 مقدمه
۲۰۵	 تعریف دارایی سرمایه‌ای
۲۰۹	 نگهداری حساب و گزارشگری دارایی‌های سرمایه‌ای
۲۱۶	 نگهداری حساب و گزارشگری بدهی‌های بلندمدت
۲۱۷	 حسابداری عملیات فعالیت حاکمیتی واحد گزارشگر
۲۲۰	 گزارشگری مالی
۲۲۳	 صورت‌های مالی حساب‌های مستقل
۲۲۶	 صورت‌های مالی ترکیبی
۲۲۷	 صورت‌های مالی جامع دستگاه اجرایی
۲۳۵	 تنظیم صورت خالص دارایی‌ها
۲۳۹	 تنظیم عملکرد مالی
۲۴۳	 صورت تغییرات در دارایی‌های سرمایه‌ای
۲۴۵	 صورت تغییرات در بدهی‌های بلندمدت
	 صورت تطبیق صورت‌های مالی سطح حساب‌های مستقل با صورت‌های مالی
۲۴۸	 سطح دستگاه اجرایی
۲۵۰	 مسئله نمونه
۲۵۵	 حل مسئله نمونه
۲۶۵	 تنظیم صورت‌های مالی حساب‌های مستقل
۲۶۸	 تنظیم صورت‌های مالی دستگاه اجرایی
۲۷۸	 گزارشگری مالی واحد گزارشگر به شیوه جدید
۲۹۹	 خلاصه مطالب فصل دهم
۳۰۰	 تمرین
۳۰۲	 مسائل

بخش پنجم - حسابداری تعهدی در بخش عمومی الگوهای استقرار و دیدگاه‌ها

۳۱۴	مقدمه
۳۱۷	فصل یازدهم - الگوهای حسابداری تعهدی در بخش عمومی
۳۱۷	حسابداری تعهدی چیست
۳۲۱	ویژگی‌های محیطی حسابداری واحدهای انتفاعی
۳۲۳	ویژگی‌های محیطی حسابداری نهادهای بخش عمومی
۳۲۶	تحول در نظام‌های حسابداری و گزارشگری مالی
۳۲۹	الگوهای حسابداری و گزارشگری مالی
۳۳۰	حسابداری و گزارشگری مالی شبه بازرگانی
۳۳۶	ویژگی‌های حسابداری و گزارشگری مالی چندسطحی
۳۴۵	نقد و بررسی حسابداری شبه بازرگانی
۳۴۹	فصل دوازدهم - نقد و واکاوی نظام حسابداری بخش عمومی ایران
۳۴۹	مقدمه
۳۵۱	تفکر حاکم بر تدوین استانداردهای حسابداری
۳۵۱	تاریخچه مختصر تدوین دستورالعمل حسابداری دولتی در ایران
۳۵۶	ویژگی‌های کلی نظام حسابداری موضوع دستورالعمل
۳۵۹	گستره بخش عمومی
۳۶۵	تعاریف عناصر صورت‌های مالی
۳۷۴	استفاده ناقص از حسابداری حساب‌های مستقل
۳۸۰	رویکرد اندازه‌گیری جریان منابع اقتصادی
۳۸۱	مبنای تعهدی کامل
۳۸۴	عملیات حسابداری بودجه‌ای
۳۸۶	راهکارها و فرصت‌هایی برای بهبود

بخش ششم - نظارت، کنترل و حسابرسی

۳۹۲	مقدمه
۳۹۷	فصل سیزدهم - نظارت و کنترل
۳۹۷	مفاهیم نظارت و کنترل
۳۹۸	مفهوم نظارت
۴۰۰	مفهوم کنترل
۴۰۵	نظارت مالی و عملیاتی
۴۰۸	قوانین و مقررات حاکم بر نظارت مالی و عملیاتی
۴۲۱	نظارت مالی بر عملیات جاری دستگاه‌های اجرایی
۴۲۳	نظارت سنتی یا رعایتی
۴۲۳	نظارت بر تحصیل درآمد و سایر منابع مالی
۴۲۷	نظارت بر مصرف و بکارگیری منابع مالی
۴۳۶	نظارت مالی بر عملیات سرمایه‌ای دستگاه‌های اجرایی
۴۴۰	نظارت عملیاتی حاکم بر عملیات جاری و سرمایه‌ای
۴۴۹	خلاصه فصل

فصل چهاردهم - حسابرسی رعایت در فعالیت‌های حاکمیتی

۴۵۱	مقدمه
۴۵۳	تعریف حسابرسی
۴۵۵	انواع حسابرسی در بخش عمومی
۴۵۶	ساختار کنترل داخلی
۴۵۷	مسئولیت پاسخگویی و ساختار کنترل داخلی
۴۵۸	اهداف کنترل داخلی در بخش عمومی
۴۶۲	ویژگی‌های اجزای کنترل داخلی بخش عمومی
۴۶۳	محیط کنترلی
۴۶۶	اطلاعات و ارتباطات
۴۶۷	حسابرسی رعایت
۴۶۹	حسابرسی رعایت در عملیات جاری
۴۸۳	حسابرسی رعایت در عملیات سرمایه‌ای

فصل پانزدهم - حسابرسی مالی فعالیت های حاکمیتی	۴۹۹
مقدمه	۴۹۹
حسابرسی مالی در سطح حساب های مستقل	۵۰۳
ارزیابی سیستم کنترل داخلی	۵۰۴
حسابرسی اندوخته تعهدات قطعی نشده	۵۱۰
حسابرسی درآمدها و سایر منابع مالی:	۵۱۵
حسابرسی تنخواه گردان حسابداری	۵۱۷
حسابرسی تنخواه گردان پرداخت	۵۱۷
حسابرسی موجودی مواد و ملزومات مصرفی	۵۱۸
رسیدگی به تحویل و تحول و موجودی اوراق بهادار	۵۲۱
حسابرسی مخارج و سایر پرداخت ها	۵۲۳
حسابرسی بدهی جاری	۵۲۵
اظهارنظر در مورد صورت های مالی	۵۲۶
حسابرسی مالی در سطح واحد گزارشگر	۵۲۷
حسابرسی اقلام جاری	۵۲۹
حسابرس اقلام غیرجاری	۵۳۰
ذخایر مزایای انباشته بازنشستگی	۵۳۵

مقدمه

در کتاب مبانی حسابداری بخش عمومی، مبانی نظری و ویژگی‌های حاکم بر فعالیت‌های حاکمیتی نهادهای بزرگ بخش عمومی با تأکید بر وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی زیرمجموعه دولت مطرح گردید. در آن کتاب، افزون بر طرح مباحث نظری و ویژگی‌های محیطی، مفاهیم بنیادی و تأثیرگذار بر نظام حسابداری و گزارشگری مالی یعنی رویکرد اندازه‌گیری و مبنای حسابداری به تفصیل تشریح شد. درک صحیح و مفهومی رویکرد اندازه‌گیری و مبنای حسابداری و نقش اساسی که در شکل‌گیری نظام حسابداری و گزارشگری مالی بخش عمومی به ویژه دولتی ایفا می‌کنند، تأثیر زیادی در فهم ویژگی‌های حسابداری نهادهای این بخش دارد. در ادامه مباحث مربوط در کتاب یادشده، حسابداری و گزارشگری بودجه‌ای در فصل جداگانه‌ای تشریح شد تا دانش‌پژوهان حوزه بخش عمومی، با شیوه کنترل بودجه دستگاه‌های اجرایی مورد تأکید در اصول ۵۳ و ۵۵ قانون اساسی کشور آشنا شوند.

از آنجا که آشنایی با عملیات خزانه‌داری کل که برگرفته از یکی از اساسی‌ترین اصول مالیه عمومی موسوم به اصل تمرکز عایدات و پرداخت مخارج است، امری مهم در امور مالی نهادهای بزرگ بخش عمومی به شمار می‌آید، فصلی جداگانه به تشریح عملیات خزانه‌داری و ارتباط آن با دریافت و پرداخت دستگاه‌های اجرایی، اختصاص یافت. در ادامه مباحث مطروحه در کتاب مبانی حسابداری بخش عمومی، مراحل انجام خرج که با عملیات حسابداری فعالیت‌های حاکمیتی وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی ارتباط دارد تشریح گردید تا زمینه لازم برای درک بهتر امور مالی دولتی فراهم شود. فصل پایانی کتاب یادشده به تشریح حسابداری عملیات جاری دستگاه‌های دولتی شامل وزارتخانه

و مؤسسات دولتی اختصاص یافت تا از این طریق، عملیات حسابداری و گزارشگری مالی یکی از اصلی‌ترین منابع مالی تأمین‌کننده مخارج جاری دستگاه‌های مذکور، به تفصیل بیان گردد.

در کتاب حاضر، ابتدا حسابداری یکی از منابع مالی مورد استفاده در عملیات جاری وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی موسوم به حساب مستقل اختصاصی تشریح می‌شود. در ادامه، حسابداری عملیات سرمایه‌ای این نهادها به تفصیل بیان می‌شود. پس از آن حسابداری و گزارشگری مالی در سطح وزارتخانه یا مؤسسه دولتی به عنوان واحد گزارشگر، مورد بحث قرار می‌گیرد و صورت‌های مالی واحد گزارشگر با رویکرد اندازه‌گیری جریان منابع اقتصادی همراه با مبنای تعهدی کامل ارائه می‌شود. نظام مسئولیت پاسخگویی حاکم بر منابع عمومی که از تفکر سیستمی پیروی می‌کند از خرده نظام‌هایی نظیر بودجه‌بندی، حسابداری و حسابرسی تشکیل می‌شود. خرده نظام‌های یادشده ضمن آنکه از نظام مسئولیت پاسخگویی عمومی پیروی و با آن در ارتباط هستند، در چارچوب همین تفکر در ارتباط و تعامل با یکدیگر هدف‌های این نظام را تحقق می‌بخشند. به همین دلیل، طرح ویژگی‌ها و نکات کلیدی خرده نظام‌های تأثیرگذار در فرایند ایفا و ارزیابی مسئولیت پاسخگویی عمومی ضروری است.

افزون بر این، در بخش پنجم کتاب حاضر، الگوهای حسابداری و گزارشگری مرسوم در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه که با دیدگاه‌های متفاوتی طراحی و به اجرا درآمده به اجمال مورد بحث قرار می‌گیرد.

از آنجا که دیدگاه‌های مؤلف، با دیدگاه‌های حاکم بر تدوین دستورالعمل حسابداری بخش عمومی ابلاغی از سوی وزارت امور اقتصادی و دارایی، از جهات نظری و عملی، تفاوت‌هایی اساسی دارد، برای روشن شدن این اختلاف نظرها، فصلی از بخش پنجم کتاب به نقد و واکاوی نکات کلیدی سیستم حسابداری مورد نظر دستورالعمل یادشده اختصاص یافته است. از آنجا که خرده نظام نظارت مالی و حسابرسی بخش عمومی به ویژه دولت و واحدهای تابعه آن در نظام مسئولیت پاسخگویی حاکم بر منابع عمومی

نقشی اساسی ایفا می‌کند، بخش پایانی کتاب در دو فصل جداگانه به طرح مباحثی درباره نظارت، کنترل و حسابرسی وزارتخانه‌ها و مؤسسات دولتی پرداخته است.

دکتر جعفر باباجانی

استاد حسابداری دانشکده علامه طباطبائی